

تربیت و سازندگی دختران

تربیت و عفت

دکتر علی قائمی

قسمت آخر

عفت از مصدر «عفف» و «عفت» به معنی باز داشتن و خودداری است و غرض از آن خودداری از انجام دادن امری است که برای آدمی حلال و یا پسندیده نیست و مردی که واجد چنین حال و وصفی باشد عقیف و زنی که دارای چنین صفتی است عقیفه خوانده می شود.^۱

در اصطلاح اخلاق، عفت عبارت از ترک شهوات پست و پاکسی جسد است.^۲ «راغب» عفت را عبارت از حصول حالتی برای نفس می داند که در سایه آن نفس را از غلبه شهوت مانع می شود (العفة حصول حالة للنفس، تمنع بها من غلبة الشهوة).^۳

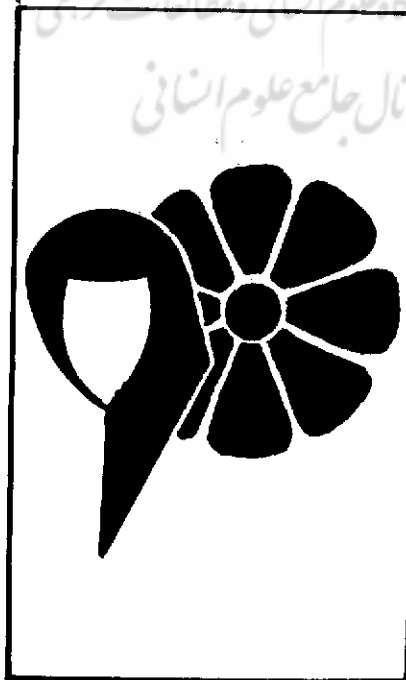
در اسلام مسأله عفت در مباحث اخلاقی برای زن و مرد طرح شده ولی نکیه بیشتر آن روی زنان است. شاید بدان سبب که ریشه و اساس مفاسد و بویژه بی عفتی ها مربوط می شود به چراغ سبزی که از سوی دختران و زنان نابکار روشن شده و مردان را به علت تحریک به سوی خود می کشاند و از آیه الزانیة و الزانی^۴ در قرآن نیز همین استفاده می شود.

ضرورت حفظ عفت

درینش اساسی زن دارای سرمایه ای گرانقدر و نفیس است که هویت و شخصیت زن و امتیاز او بر مرد به آن بستگی دارد. بنابراین حفظ و صیانت این سرمایه بر زن از اوجب واجبات است.^۵ در رساله حقوق امام

سجاد(ع) در باب حفظ عفت آمده است. حق عفت و زینت تو این است که آن را از آنچه برای تو حلال نیست حفظ کنی... (اما حق فرجک فحفظه مما لا یحلّ لک و استعانه علیه بغض البصر فانه من اعوان الاعوان)^۶ اینکه در جامعه بشری برده حرمت بدر و آدمی به رفتار ناشایست تن در دهد انسانی نیست.

سرخوردگی جهان غرب، دامنه داری مفاسد، وجود نسل های بی سرپرست و بی هدف، انحطاط خانواده ها و سرانجام گسترش دامنه جرم و فساد ریشه دارد. در دریده شدن پرده حرمت و از بین رفتن ارزش عفت در دختران و آنچه که در این جنبه

پدید آمده به نفع هیچیک از مردان و زنان نبوده است.

دختران نجیب زاده نیاز به نجابت دارند و نشانه نجابت حفظ عفت و ثمره آن پاکی دامن، کرامت طبع برای ایجاد آن غلبه روح تقوا و خدا ترسی است. اسلام خواستار عفاف مردان و مخصوصاً زنان است زیرا سلامت جسمی و روانی نسل را در گرو آن می داند.

اهمیت عفاف برای دختران

اگر عفت دختران به صورت ملکه ای درآید به صورت سدی خواهد شد که: از تجاوز و گنجهکاری او جلوگیری می کند و در نتیجه او را از پلیدی اخلاقی و سقوط حتمی محافظت می نماید.^۷ رسول خدا(ص)؛ بهترین زنان را زنان عقیفه و پاکدامن می داند و هم کسی که در امر زناشویی و ازدواج علاقه بسیار به همسرش نشان دهد (خیر نسائکم العقیفة العلمة، العقیفة فی فرجها و العلمة علی زوجها).^۸

شک نیست که در برابر جریانات گمراه کننده، حفظ عفت امری دشوار است. بخصوص دختران در برابر سیل هوسمندی ها و نابسامانیهای اجتماعی از جای کنده می شوند و برای ایستادن در قبال آن تمرین و ایمان لازم است. در چنان صورت حفظ عفت عبادتی بزرگ است و در مقایسه هیچ عفتی همانند آن نیست (ما عبدالله بشی

افضل من عفة بطن و فرج) - امام باقر(ع)؛
 عفت برای دختران عامل آرامش
 وجدان، پاکی رحم، شناخته ماندن نسل،
 گرمی کانون، خانواده اعمال جرأت و قدرت در
 تربیت نسل، پاکی و بهداشت جامعه،
 برکناری از ناامنی‌ها و بیماری‌ها، تنهایی‌های
 ناشی از عواقب فساد و آلودگی و حتی عامل
 رشد فکری، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی
 است. بهمین نظر در تربیت اسلامی برای آن
 توجهی فوق‌العاده مبذول شده و اسلام
 ضمن توصیه‌ها به والدین در این زمینه
 مراقبت‌هایی را مورد عنایت قرار می‌دهد.

آغاز تربیت و عوامل آن

در حفظ عفت نسل و مخصوصاً دختران
 باید از سنین پایین آغاز کرد.
 از زمانی که فرزندان ما به شخصیت مستقل
 خود آگاه می‌شوند (سنین ۳ سالگی) باید
 مراقبت‌هایی در برخورد‌ها و روابط و پوشش‌ها
 داشته باشند - که ما در همین بحث به آنها
 اشاره خواهیم داشت - از کودکی درباره
 کودکان باید برنامه‌ریزی کرد تا در سنین
 قبل از بلوغ در آنان شکل یافته و به صورت
 ملکه‌ای درآید.

عوامل حفظ عفت که والدین باید بدان
 تکیه کنند، بدان گونه که در کتب اخلاقی
 ما منعکس است عبارتند از: ایمانی که در
 درون مستقر باشد، اراده‌ای که بر اساس
 عقل و ایمان شکل یافته باشد، استقامتی
 آگاهانه و اندیشیده، عادت‌ی پدید آمده در
 طول مدت زندگی، الفانی از سوی الگوهای
 تربیتی، تلقینی بخود که ناشی از تعقل باشد،
 تمرین عبادت و ممارست در آن، اعتماد و
 اتکای به خدا و به خود، پرهیز از جبن و... و
 از جمله مادران عقیف و پاکدامن که الگوی
 او هستند. امام صادق (ع) فرمود:

خوشا به حال آنکس که مادرش
 پاکدامن باشد (طوبی من کانت امة
 عقیفه^۱) و این امر بدان خاطر است که در

*** از زمانی که فرزندان ما به
 شخصیت مستقل خود آگاه
 می‌شوند (سنین ۳ سالگی) باید
 مراقبت‌هایی در برخورد‌ها و روابط
 و پوشش‌ها داشته باشند.**

بحث گذشته متذکر شدیم دختران
 مخصوصاً در سنین ۶-۱۲ مادران را
 الگوی خود قرار داده با او همانندی
 دارند^۱ و این خود نکته‌ای هشدار دهنده
 است.

اقدامات تربیتی لازم

اینکه برای پرورش عفاف دختران چه
 اقداماتی می‌توان کرد پاسخی بس وسیع و
 پدیده دارد. ما در این بررسی نمی‌توانیم
 همه جوانب و موارد آن را عرضه بداریم.
 آنچه با رعایت اختصار قابل ذکر است، عبارتند
 از:

۱- مراقبت در حجب و حیای او

حجب و حیا در دختران مایه عفت و
 پاکدامنی است و این امر در گفتار و کردار و
 طرز برخورد باید مطرح باشد. به گفته
 «رسایف» کمرویی، باقی مانده بر بریت
 نیست بلکه محصول پرارزش فرهنگ و تمدن
 است.^۲ آنجا که مسئله بی‌شرمی، پروثی،
 گستاخی، پوشیدن لباس‌های نامناسب
 مطرح باشد، باید شخصیت دختران زیر سؤال
 رود و بازسازی لازمی صورت گیرد.

البته در سنین ۹ یا ۱۰ هیجان شرم در
 حضور جنس مقابل خودنمایی می‌کند^۳ و اگر
 پایه‌های اولیه زندگی بر این اساس گذاشته
 شود، دختر محفوظ میماند در غیر این
 صورت خطر بی‌عفتی است. این

خصوصیت مهمی از سیمای اخلاقی انسان
 است که زمینه را برای مهارت در نگهداری
 خویشتن در اجتماع بصورت شایسته و
 خوددار و منمحل فراهم می‌کند^۴ و به
 فرموده پیامبر اگر حیا نباشد او: حق والدین
 را رعایت نمی‌کند، صلہ رحم انجام نمی‌دهد،
 امانت خود را ادا نمی‌کند و در برابر فحشاء
 خودداری نمی‌کند^۵ (لولا الحیا لم یرع حق
 والدیه، و لم یعمل ذارحم و لم یؤد امانه و لم
 یعق عن فاحشة).

۲- رعایت پوشش

در حفظ عفت و پاکدامنی افراد
 مخصوصاً دختران نوع پوشش و لباس نقش
 مهمی دارد. در اسلام اصرار به این است که
 لباس زن و مرد با هم فرق داشته باشد. این
 سخن پیامبر است که فرمود: خدا و فرشتگان
 مورد لعنت قرار می‌دهند مردی را که خود را
 به صورت زن درآورد و یا زنی که خود را به
 صورت مرد درآورد (لعن الله و الملائکه رجلاً
 تأتت و امرأة تذکرت^۶).

و هم در حدیث دیگری آمده است که
 چهار گروهند که در دنیا و آخرت مورد لعنت
 خدا قرار گرفته‌اند و فرشتگان هم به آن آمین
 گفته‌اند. یکدسته آنها مردان یا زنانی هستند
 که خود را به جنس دیگر شبیه می‌کنند
 (اربعة لعنوا فی الدنیا و الآخرة، و
 آتت الملائکه: رجل جعله الله ذکراً فانث
 نفسه و تشبه بالنساء و امرأة جعلها الله انثی
 فتذکرت و تشبه بالرجال...^۷).

هم چنین در پوشش توصیه شد که لباس
 بیرون نازک نباشد، کوتاه نباشد، چسبان
 نباشد... در خانه و مسافرت مراقبت در
 پوشش، دکمه گذاری، نشست و برخاست در
 حضور اعضای خانواده باشد و اویسی قید و
 بی بندوبار، بار نیاید و این مراقبتی از دوران
 خردسالی نیاز دارد.

۳- مراقبت در روابط

در این زمینه توصیه‌های بسیاری است

۵ - القاتات لازم

برای پرورش عفت، القاء و تلقین نقشی مهم و اساسی دارند. باید دائماً روح تقوی و خدا ترسی را از طریق القاء در او ایجاد کرد. باید به آنها متذکر شد که درست و مناسب راه بروند، درست و مناسب بنشینند، خود را جمع و جور کنند.

باید به دختر القاء کرد که از او یاک، اخلاق، عفت، لیاقت، و شرافت و عفت را انتظار دارند. و هم باید به آنها متذکر شد که برترین عفت ها عفت شکم و جنبه زنانگی اوست (افضل العباده عفة البطن والفرج - امام باقر (ع) ۲۷)

و هم باید مرتباً در گوش او خواند که این مایه خفت است که زن یا دختری وسیله جلب مشتری و عاملی برای تحریک فزوی شهوانی مرد باشد و یا در خدمت پول و تملق و فریب قرار گیرد. با القاتات و تذکرات لازم است او را به شرافت اخلاقی پای بند سازند.

۶ - تکیه به حیات زاناه

و بالأحره برای حفظ عفت ضروری است او را به سنن مربوط به حیات زاناه آشنا کرد و به او آموخت رفتار خلاف اخلاقی، جلفی و سبکی در شأن انسانی که بخواهد گرانقدر باشد نیست. زن اگر سبکی کند و خود را به بهای هر معاشرتی کوچک کند، از شأن مادری دور خواهد ماند. ادای حرکات مردانه را در آوردن بر بهایشان نمی افزاید و هم شأن زاناه را تنزل می دهد. به گفته «روسو»:

موقعی که زنان بیافه محبوب و موثر جنس خود را رها می کنند و وضعیت اشخاص سست عنصر را می گیرند به عوض اینکه منظور خود را دنبال نمایند از آن دور می شوند. ^{۲۸} بر این اساس عزت و کمال را باید در شأن جنسیت خود و در آن قالب جستجو کرد. داشتن زندگی متمهده ای که والدین

۶-۱۲ مادران را الگوی خود قرار داده و با او همانندی دارند و این خود نکته ای هشدار دهنده است.

سخن گویی با دیگران نباید به گونه ای حرف بزنند که دل دیگران را بلرزاند و دیگران در او طمع کنند (فلا تخضعن بالقول فیطمع اللذی فی قلبه مرض ^{۲۹})

اسلام برای پیشگیری از آلودگی ها، حفظ نسب، مقدمات آلودگی را حرام دانسته است. حجاب را بر زن واجب دانسته و چشم چرانی را بر مردان حرام کرده است ^{۳۰} پیامبر به مردان دستور داده است که وقتی وارد خانه می شوند، صدای گفش خود را بلند کنند، بر اهل خانه سلام کنند، گلر صاف کنند (یا الله بگویند) تا اجازه به ورودشان دهند و چیزی خلاف اخلاق لببند (یسلم الرجل اذا دخل علی اهله - و اذا دخل یضرب بطنه و ینحنج، یصنع ذلک حتی یؤذلهم - انه قد جاء حتی لا یری شیئاً بکره ^{۳۱})

که فقط به بخشی از آنها اشاره می شود. نخست اینکه اسلام اجازه نداده است مردی نامحرم دختر ۶ ساله و زنی نامحرم پسر ۷ ساله را ببوسد (اذا بلغت الی الجاریة سنّ سنین فلا یقبلها الغلام و الغلام لا یقبله المرأه اذا جاوز سبع سنین ^{۳۲}) و علی (ع) در کنار گرفتن زنی دختر ۶ ساله اش را شعبه ای از زنا می داند (مباشرة المرأه ابنتها اذا بلغت سنّ سنین شعبه من الزنا ^{۳۳})

از امام صادق (ع) نقل شده که فرموده اند وقتی دختر به سن تمیز رسید دیگر او را در دامن خود، منشان و او را میوس (فلا تضعها فی جحرک ولا تقبلها ^{۳۴}) و رسول خدا نیز فرموده در سنین ۱۰ بستریسرو پسر و دختر، دختر و دختر را باید جدا کرد (الصبی و الصبیه، و الصبیه و الصبیه، و الصبیه و الصبیه بفرق بینهم فی المضاجع لعشر سنین ^{۳۵}) و در مکارم الاخلاق سنّ سنین (۶ سالگی) ذکر شده است. ^{۳۶}

۴ - مراقبت در مشی

اسلام به ما توصیه می کند که در مشی و روش مراقب باشیم. مثلاً در قرآن آمده است آنها نباید به گونه ای مشی کنند که صدای زیور پای آنها به گوش برسد (ولا یضربن بارجلهن ما یخلفن من زیبتهن ^{۳۷}). در

اسباب آن را مهیا کرده‌اند و تمرین استقامت و افتخار به دختر بودن در این امر مؤثرند.

نقش الگوئی مادر

ما در همه بحثها به جنبه الگوئی مادر تکیه داریم و هم معتقدیم: مادر وظیفه دارد دخترانش را به پاکی و عفت سوق دهد و آنها را به زیباییهای جاودانی توجه دهد. باید مراقب اخلاق او باشد که فاسد نشود و عفت و کرامت او را زیر نظر داشته باشد^{۲۹}.

در اخلاق جنسی اگر شخصیت مادر دروغین باشد، زمینه برای آن فراهم می‌شود که دختر به سوی زندگی ننگ‌آوری بشتابد و عاقبت خوبی نداشته باشد. مادر باید نمونه مناسبی باشد و اینکه دختر، دختر تربیت می‌شود بدان خاطر است که او در کنار موقعیت‌های تعیین کننده و رفتار الگوئی مادر قرار دارد و افکار و فعالیتها وابده‌آلهای او مورد نظر است.

معمولاً مادر با سرد و خشن بودن خود مشکلی را در زمینه همانندسازی برای دختر پدید می‌آورد و ممکن است او را فردی پدید آورد که به دیگران وابسته شود و این خود خطری مهم برای عفت اوست. تنها سخنان و رفتار خلاف عفت مادر نیست که زمینه را برای بدبختی و انحراف دختران فراهم می‌آورد، بلکه کمبود محبت و نارسائیهای عاطفی نیز در این امر مؤثر است.

خطرات برای عفت دختران

چه بسیارند خطراتی که در سر راه عفت دختران قرار دارند مثل بی بندوباری والدین در روابط خود، آنها هم در حضور کودک^{۳۰}. بویژه کودکی که مسائلی را می‌فهمد و می‌تواند آن را بیان کند، سهل انگاری والدین در رشد و گسترش این سجه و خلق در ضمیر کودک^{۳۱}. وسوسه‌های دیگران، بردگی هوای نفس، در مسیر اهانت و تحقیر ماندن، ضعف عقیده و ایمان، و گاهی هم

باید به دختر القاء کرد که از او پاکی، اخلاق، عفت، لیاقت، و شرافت و عفت را انتظار دارند.

دست اندرکاری عمال داخلی و خارجی استعمار که می‌کوشند با عروسکی کردن زندگی دختران و از قرارداد آنها در برابر ارزشهای کاذب آنها را درباره‌اموری که مورد تأیید عقل و شرع است، سست نمایند.

این خطر برای بالغان بیشتر است زیرا ممکن است بحد بلوغ جنسی رسیده باشند ولی معلوم نیست بلوغ روانی در آنها پدید آمده باشد^{۳۲}. بویژه که دختران تازه بالغ نمایی به آرایش سر و صورت خود پیدا کرده و کشمکش را بین خود و مادر پدید می‌آورند^{۳۳}. بدین سان مراقبت از عفت و حیات شرافتمندانه آنها وظیفه‌ای برای والدین است که هشیارانه باید انجام گردد.

پانوشها

۱ و ۲ - المنجد

- ۳- مفردات زاغب
- ۴- سوره نور، آیه ۲
- ۵- بهشت خانواده، ص ۱۶۹
- ۶- رساله حقوق امام مجاهد (ع)
- ۷- کودک، ج ۲، ص ۳۶۰
- ۸- وسایل، ج ۱۳، ص ۲۳۷
- ۹- سفینه، ماده عفف
- ۱۰- کودک، ج ۱، ص ۱۵۶
- ۱۱- خلاصه روان پزشکی، ص ۹۲
- ۱۲- روانشناسی و تربیت جنسی، ص ۳۸
- ۱۳- خلاصه روان پزشکی، ص ۹۳
- ۱۴- روانشناسی کوچیکف، ص ۳۳
- ۱۵- جوان، ج ۲، ص ۴۸۵
- ۱۶- کنز العمال، ج ۱۶، ص ۷۳
- ۱۷- همان مأخذ، ص ۷۲
- ۱۸- مکارم الاخلاق، ص ۱۱۵
- ۱۹- همان مأخذ
- ۲۰- بحار، ج ۲۳، ص ۱۱۴
- ۲۱- وسایل، ج ۵، ص ۲۸
- ۲۲- مکارم الاخلاق، ص ۱۱۶
- ۲۳- سوره نور، آیه ۳۱
- ۲۴- سوره احزاب، آیه ۳۲
- ۲۵- بهشت خانواده، ص ۶۰
- ۲۶- بحار، ج ۷۶، ص ۱۱
- ۲۷- سفینه، ماده عفف
- ۲۸- امیل، ص ۲۴۸
- ۲۹- النظام التربوی فی الاسلام، ص ۱۰۲
- ۳۰- وسایل، ج ۱۵، ص ۱۶
- ۳۱- کودک، ج ۲، ص ۳۵۱
- ۳۲- دکتر ایزدی، نوجوانی، ص ۲۲
- ۳۳- دکتر جعفر کرمانی، نوجوانی، ص ۱۱

